

РОЗВИТОК ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

О. М. Буднік, к. е. н.

Житомирський національний агроекологічний університет

Розглянуто роль та необхідності поширення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в аграрному секторі економіки. Досліджено основні види кооперативів, а саме спеціалізовані сільськогосподарські кооперативи, агроторгові дома, засновані на кооперативних засадах та кооперативи при сільських громадах.

Постановка проблеми. Важливою проблемою сьогодення є експансія посередницького бізнесу, залежність сільськогосподарських товаровиробників від комерційних структур, які співпрацюють із сільським господарством. Такі структурні утворення досить часто стають монополістами або близькими до них у сфері переробки та збуту сільськогосподарської продукції, постачання техніки й пально-

мастильних матеріалів. В подібних умовах виробники продукції потребують створення альтернативних організацій, що здатні протистояти комерційному посередництву. Одним з найкращих заходів створення рівних стартових умов виходу зі складного економічного становища для всіх форм підприємницької діяльності слід вважати розвиток обслуговуючої кооперації. Адже, саме сільськогосподарські кооперативи можуть запропонувати товаровиробникам кращі умови господарювання та прийнятні ціни реалізації продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення і розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації є предметом дослідження відомих науковців. Зокрема, В. Зіновчук зазначає, що групові дії сільськогосподарських товаровиробників є логічною реакцією на ускладнення ринкової ситуації, метою яких є пошук ефективних механізмів захисту різноманітних інтересів товаровиробників шляхом формування організаційних утворень певного функціонального призначення, частіше на кооперативних засадах. Як форма групових дій кооперація може розглядатись як ідеологія виживання і ефективного функціонування сільськогосподарських товаровиробників за ринкових умов [2, с. 24]. О. Могильний вказує на те, що подолати існуючу суперечність між формальною наявністю значної кількості підприємств агропродовольчого ринку та їх недостатньою товарною наповненістю можливо при створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [3, с. 305]. А. Гаргасас, Г. Радзевичюс підкреслюють, що в сучасних умовах гострої конкуренції, особливих потреб споживачів, швидких змін та обмеженості ресурсів фермери шукають сожливості отримання стійких конкурентних переваг. При здійсненні спільних дій постачальницькі та сільськогосподарські підприємства оптимізують свої дії та отримують здатність швидко та точно реагувати на ринкові зміни [1, с. 8]. Отже, оскільки трансформаційні процеси вітчизняної економіки значною мірою вплинули на розвиток різних сфер діяльності, питання розвитку та поширення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на даний час набуває особливої актуальності.

Мета і методика дослідження. *Метою дослідження є визначення місця і ролі обслуговуючої кооперації в сучасному сільськогосподарському виробництві. Дослідження проведено при застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: абстрактно-логічного – при визначенні сутності та ролі обслуговуючої кооперації в аграрному секторі економіки ; аналізу і*

синтезу – для поділу сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на види та; *співставлення* – з метою виділення та обґрунтування особливостей різних видів сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

Виклад основного матеріалу. Розвиток та поширення кооперації в аграрній сфері відповідає вимогам дії механізмів економічних законів щодо переваг великого виробництва над дрібним, його концентрації та спеціалізації, поділу праці. В такому випадку сільськогосподарські підприємства отримують змогу застосувати сучасні прогресивні технології, високопродуктивну техніку, і, за рахунок цього, знижувати витрати виробництва. Це пояснюється, насамперед, тим, що в кооперативі ціни на послуги для своїх членів є близькими до собівартості і відповідно нижчими за ринкові. Крім того, ціни на продукцію, що реалізується через маркетингові канали у таких формуваннях, вищі за середні по області або району.

Для стимулювання підприємницької діяльності на селі перспективним слід вважати створення та розповсюдження таких видів сільськогосподарських кооперативів, як: спеціалізовані обслуговуючі кооперативи, агроторгові доми, засновані на кооперативних засадах, а також кооперативи при сільських громадах (табл. 1). Необхідно зазначити, що досить вагомою на сьогоднішній день для сільськогосподарських товаровиробників є роль спеціалізованих кооперативів, які зосереджують свою діяльність на виконанні певної обслуговуючої функції або поєднанні кількох функцій в межах однієї галузі, що їм делегують їх клієнти-власники. Мова йде про заготівлю, переробку, маркетинг сільгосппродукції, матеріально-технічне та технологічне постачання, інформаційно-консультативне та інше обслуговування.

Спеціалізовані кооперативи відкриті для товаровиробників будь-якої організаційно-правової форми. Необхідність їх створення зумовлена можливим нарощуванням обсягів виробництва та посиленням вирішення проблем збуту продукції при зростаючій конкуренції в цій сфері. Особливо актуальним є створення даного типу кооперативу в окремих галузях (зерно-, цукровиробництва тощо), коли необхідно реалізовувати виготовлену продукцію великими партіями, а також при виробництві овочів та фруктів, тобто продукції, яка швидко псується. Може отримати розповсюдження кооперація в галузях молочного та/або м'ясного скотарства. В такому випадку кооператив займатиметься забоем худоби, фасуванням м'яса та, при можливості, здійснюватиме його переробку, а також

реалізуватиме м'ясо та м'ясопродукти. Кооператив такого типу може спеціалізуватись на збуті живої худоби. До функцій кооперативу буде віднесено здійснення цінового моніторингу, маркетингового аналізу ринків продовольства та ресурсів, а також розповсюдження інформації серед сільськогосподарських товаровиробників, що сприятиме стабільності взаємовідносин між виробниками, постачальниками, переробниками продукції та їх ефективній діяльності.

Таблиця 1

Види сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

Характеристика	Спеціалізовані сільськогосподарські кооперативи	Агроторгові доми на кооперативних засадах	Кооперативи при сільських громадах
Мета	захист інтересів товаровиробників, вихід на обласний, національний, можливо міжнародний ринок, максимізація прибутку членів кооперативу	обслуговування переважно своїх членів, використання переваг великомасштабного бізнесу	надання послуг з обробітку земельних ділянок, маркетингових, інформаційних та ін. послуг
Засновники	фермерські господарства, сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм		окремі с.-г. товаровиробники, особисті селянські та фермерські господарства
Регіон охоплення	районний або обласний рівень	місцевий або районний рівень	сільська громада
Соціальна спрямованість	освіта працівників кооперативу, підвищення їх кваліфікації	поінформованість членів кооперативу, розширення діяльності	важлива роль у допомозі селянам при обробці їх власних земельних ділянок, а також при здійсненні господарської діяльності

Джерело: власні дослідження.

Спеціалізовані кооперативи, завдяки вищому ступеню забезпечення свободи економічного вибору, більшою мірою відповідають поширеній у світі моделі кооперативного руху. Проте, на даному етапі такі кооперативи недостатньо розповсюджені в сфері сільського господарства, тому подальше їх зростання та необхідність

диверсифікації видів послуг, що пропонуються, приведе до створення більш масштабних утворень, зокрема, кооперативних об'єднань або кооперативів кооперативів. Вони зможуть освоїти нові напрями виробництва продукції при застосуванні новітніх досягнень науки і техніки.

Крім того, зазначені форми кооперування здатні значно розширити свою діяльність шляхом приєднання інших кооперативів та придбання існуючих переробних структур. Паралельно кооперативи забезпечуватимуть своїх клієнтів-власників кормами, добривами, насінням кормових культур, засобами захисту і підживлення рослин та ін. Вони також надаватимуть професійні консультації для сільськогосподарських товаровиробників. В перспективі можливе створення кооперативних об'єднань за функціональною, галузевою або територіальною ознаками.

В регіоні доцільно і бажано налагодити діяльність агроторгових домів, заснованих на кооперативних засадах для стимулювання розвитку новостворених в процесі аграрної реформи та реформування КСП господарських структур. Таких, зокрема, як: фермерські господарства, приватні (приватно-орендні) підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю тощо. Йдеться про сформовані господарства товарного спрямування, що в достатній мірі забезпечені землею та майном, які, однак, мають певні проблеми, а саме: відносно пошуку стабільних каналів реалізації продукції (часто у достатньо великих обсягах); надійних партнерів для розвитку їх підприємницької діяльності, а також потенційних інвесторів. Водночас, співпраця підприємств на виробничому рівні з використанням кооперативної ідеї може забезпечити збереження переваг великомасштабного виробництва, а також дозволить використовувати стимули створених на основі приватної власності господарств.

Достатньо важливу роль відіграє розвиток кооперативного руху в регіоні, особливо створення сільськогосподарських кооперативів при сільських громадах. Це можна пояснити тим, що окремі існуючі на даний час форми підприємницької діяльності, зокрема, особисті селянські господарства, в більшості, не забезпечені власною належною матеріально-технічною базою, не мають пунктів перевірки якості виготовленої продукції, сертифікації, стандартизації, а також стабільних каналів її реалізації. В такому випадку можна визначити, що обслуговуючі кооперативи, створені при сільських громадах, сприятимуть налагодженню мережі постачання необхідних ресурсів та засобів виробництва, а, крім цього сприятимуть можливості стимулювання збуту виготовленої продукції.

Висновки. Таким чином, важливо відмітити, що кооперування сільськогосподарських товаровиробників покликано допомогти членам кооперативів у веденні їх господарської діяльності, сприяти працевлаштуванню трудівників села. Важливо відмітити також роль обслуговуючої кооперації у виконанні соціальних функцій. Перспективним є співробітництво, а з часом і інтеграція кооперативів при сільських громадах з агроторговими домами, які функціонують на кооперативних засадах, що сприятиме системності формування інфраструктури аграрного ринку на регіональному рівні.

Список використаних джерел

1. Гаргасас А, Радзявичюс Г Концепция партнерства в современном аграрном бизнесе / Актуальні проблеми розвитку кооперації в ринкових умовах: Доповіді Міжнародної наукової конференції. – Херсон: Вид-во Айлант, 2007. – 174 с.
2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. – Друге видання, доповнене і перероблене. – К.: Логос, 2001. – 380 с.
3. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери. – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.